FORMĂ ȘI COMPOZIȚIE ÎN ARHITECTURĂ. O ABORDARE CRITICĂ / *FORM AND COMPOSITION IN ARCHITECTURE - A CRITICAL APPROACH*

Anca MITRACHE
Conf. dr. arh. / *Assoc. Prof. PhD Arch.,* UAUIM mitracheus.anca@gmail.com

Rezumat

Procesul de concepție și compoziție se aseamănă unui joc de șah. Înaintea primei mutări în deschiderea jocului trebuie gândit temeinic, pentru că, dacă aceasta nu este mutarea exactă, dacă mișcarea nu e cea cu adevărat necesară sau, daca ea nu face parte dintr-un număr de pași și decizii compatibile cu programul prestabilit,"jocul" trebuie reînceput. Procesul de gândire prealabilă are nevoie de fixarea datelor funcționale și a intențiilor formale sintetizate eficient, are nevoie de anunțarea ideii forte a demersului. Ori talentul artistic intrinsec al arhitectului practician poate reprezenta un obstacol în calea acestei atitudini reflexive… într-o fază în care resursele creative ale arhitectului sunt concentrate și exaltate. Desenul multiplelor căutări arhitectonice, formale, împlinește aluzia conturată mental, afirmată eventual, și în cuvinte, și conduce, în urma variantelor probate repetat, spre soluție.
Arhitectura, ca artă socială, este așezată în peisajul citadin fără ca destinatarii săi să aibă de ales. Și cum ea se "hrănește" din paradigmele obiective ale funcțiunilor propuse, poate tocmai de aceea se poate spune că adoptă moduri de expresie, legi de compoziție formală, compatibile cu scena din al cărui ansamblu urmează să facă parte.

Cuvinte cheie: Forma, compoziție, reguli, arhitectură, tectonica, perspectivă

Abstract

The process of conception and composition resembles a chess game. Before the first move one has to make in the opening phase one must have thought thoroughly, because if it is not the "exact" move, if the move is not really "necessary" or if it is not aligned within a series of compatible rules and decisions dictated by "the game", the game has to restart. The preliminary thinking process needs to fix the functional data and the formal intentions, both efficiently synthesized, it needs "to proclaim" the main idea of the approach. However, the inherent artistic talent of practicing architect may represent an obstacle to this reflexive attitude ... in a phase where the architect's creative resources are focused and exalted. By drawing multiple alternatives, formal alternatives, one may discover his own still inconspicuous mental image, possibly clarified even by words, and these repeated and tested alternatives may conduct towards solution.
The architecture, as social art, it is part of our urban landscape, without its addressee to have any choice in proofing it. The architecture thrives even by using the objective paradigms of the proposed program. That's why one may consider that architecture can adopt methods of expression or formal composition rules specific to the environment/ensemble in which it has to enter into.

Keywords: *Form, composition, rules, architecture, tectonic, perspectives*

Procesul de concepţie şi compoziţie se aseamănă unui joc de şah. Înaintea primei mutări în deschiderea jocului trebuie gândit temeinic, pentru că, dacă aceasta nu este mutarea exactă, dacă mişcarea nu e cea cu adevărat necesară sau, daca ea nu face parte dintr-un număr de paşi şi decizii compatibile cu programul prestabilit, „jocul" trebuie reînceput. Procesul de gândire prealabilă are nevoie de fixarea datelor funcţionale şi a intenţiilor formale sintetizate eficient, are nevoie de anunţarea ideii forte a demersului. Ori talentul artistic intrinsec al arhitectului practician poate reprezenta un obstacol în calea acestei atitudini reflexive… într-o fază în care resursele creative ale arhitectului sunt concentrate şi exaltate. Desenul multiplelor căutări arhitectonice, formale, împlineşte aluzia conturată mental, afirmată eventual, şi in cuvinte, şi conduce, în urma variantelor probate repetat, spre soluţie.

S-a spus despre practica proiectării de arhitectură că ar fi atinsă de arbitrar. Afirmaţia este, fără îndoială, importantă. Arhitectura, ca artă socială, este aşezată în peisajul citadin fără ca destinatarii săi să aibă de ales. Şi cum ea se „hrăneşte" din paradigmele obiective ale funcţiunilor propuse, poate tocmai de aceea se poate spune că adoptă moduri de expresie, legi de compoziţie formală, compatibile cu scena din al cărui ansamblu urmează să facă parte. Pe de altă parte, nu există nici o modalitate de a pregăti specific proiectantul în apelarea la coduri figurative, repertorii funcţionale sau scenarii constructive pentru arhitectura propusă, rezultatul dorindu-se eveniment ce concurează cu cele pe care sculptura, pictura, sau artele comunicării o induc. La polul sens opus, conceptul „arbitrar" pare ambiguu şi in ceea ce priveşte regulile referitoare la designarea unei alternative, a unei variante de abordare; reguli valabile astăzi, ulterior pot apărea ipotetice şi relative.

The process of conception and composition resembles a chess game. Before the first move one has to make in the opening phase one must have thought thoroughly, because if it is not the "exact" move, if the move is not really "necessary" or if it is not aligned within a series of compatible rules and decisions dictated by "the game", the game has to restart. The preliminary thinking process needs to fix the functional data and the formal intentions, both efficiently synthesized, it needs "to proclaim" the main idea of the approach. However, the inherent artistic talent of practicing architect may represent an obstacle to this reflexive attitude ... in a phase where the architect's creative resources are focused and exalted. By drawing multiple alternatives, formal alternatives, one may discover his own still inconspicuous mental image, possibly clarified even by words, and these repeated and tested alternatives may conduct towards solution.

It has been said about the practice of architectural design that it's in some way arbitrary. The affirmation is without a doubt important. The architecture, as social art, it is a part of our urban landscape, without its addressee to have any choice in proofing it. The architecture thrives even by using the objective paradigms of the proposed program. That's why one may consider that architecture can adopt methods of expression or formal composition rules specific to the environment/ensemble in which it has to enter into. On the other hand, there is no proceeding capable of "helping" the architect to invoke figurative codes, functional repertoire or even constructive scenarios for the proposed architecture. The architectural result claims to become an event/phenomenon similar to the ones induced by other arts (sculpture, painting or even literature). By analyzing from the opposite direction, the "arbitrary" concept seems ambiguous even as regarded the rules followed in designing the alternatives/alternate approaches. The rules that are still valid today may seem in the future hypothetical or relative.

Alte poziții vorbesc despre arhitectură ca despre „o artă dificilă compusă din elemente facile". În același timp o artă facilă, în ciuda faptului că ea reprezintă răspunsul la o serie de întrebări, cumpăniri și ieșiri din dificultate. Domeniul s-a dovedit dificil de apreciat deoarece argumentele sale pleacă de la modalitatea de a locui spațiul și merg până la un întreg sistem de valori umane, legate de tectonic. Este vorba despre relații funcționale, relații simbolice, de reprezentare și proiectare, despre continuitate și transmitere a unui tip de informație ce dă seama de performanțele tehnologice și societale ale momentului istoric căruia îi aparțin.

Domeniul pare facil datorită faptului că orice persoană despre care se poate spune că locuiește, e, în chip natural, un ipotetic arhitect. Utilizarea artefactelor în timp, se transformă din punct de vedere al percepției, în cunoaștere, și asta sugerează un anume mod de interpretare și transformare a ambientului; apoi, pentru că instrumentele utilizate de arhitect sunt puține și cunoscute; și nu în ultimul rând, pentru că în lucrul său, arhitectul este ghidat, chiar condiționat, de reglementări normative de ordin legislativ. Aceste elemente, bine dozate, i-ar putea simplifica proiectantului, pe de o parte, cercetarea, iar pe de alta, ar putea garanta soliditatea conceptuală a soluțiilor propuse.

Unul dintre momentele revelatoare ale arhitecturii se găsește pe parcursul procesului de proiectare, locul unde complexul constrângerilor este nu numai rezolvat, ci combinat creativ în maniera în care să producă o unică, nouă calitate clădirii, afirmând, inventând și producând o nouă calitate arhitecturală. Anamorfoze, perspective, iluzii și performanțe concrete sunt strânse laolaltă într-o propunere 3D și conținute într-un proiect.

Other professionals stand up for the architecture as "a complicated art made from facile elements". It is hereby in the same time a facile art, despite the fact that it is responding to various questions, it involves reflectiveness and difficulties. The field has proven difficult to assess because his arguments begin with the way we are "living the space" and goes up to an entire system of human values related to the tectonic. It regards functional relations, symbolic relations, means of representation and design; it is about continuity and passing on a type of information that links the technological and societal performance to the historical moment to which they belong.

Equally, the field seems to be facile, maybe because every person that "lives" in a particular space is a hypothetical architect. The use of the artefacts in time transforms itself, perceptually speaking, in knowledge and this implies a certain kind of interpretation and transformation of the environment. The instruments that an architect uses are also only a few and their effects widely known. Last but not least, the architect is guided in his work, bounden even, upon regulations/regulatory documents. These elements, well balanced, could simplify the designer's both research and consistency of the proposed solutions/answers. One of the revelatory moments of the architecture takes place within the designing process, where the compound of restraints is not only solved but also creatively combined so that a unique and new asset of the building translates into the affirmation and invention of a new architectural quality. Anamorphoses, perspectives, illusions and actual performances are unified in an 3d proposal and enclosed into a project.

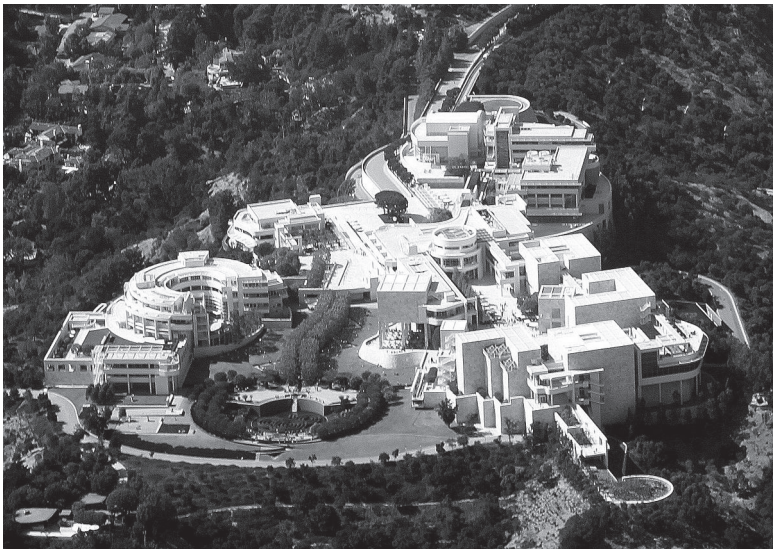

Getty Center, Richard Meier
Sursa / *Source:* https://en.wikipedia.org/wiki/J._Paul_Getty_Museum#/media/File:Aerial_Getty_Museum.jpg

Astfel, proiectele își propun de fiecare dată altceva arhitectural, în raport cu funcțiunea, contextul, condițiile concrete legate de acea casă în acel loc, speculând la nivel teoretic sau filosofic, sau conjunctural despre arhitectură; ele îndrăznesc să sugereze un obiect - proiect care, într-o formă, de fapt imaginează cum arhitectura ar putea deveni.
Compoziția spațial-volumetrică ar trebui precedată de fixarea unei suite de elemente determinante, intrinseci arhitecturii ce urmează a se contura. Într-un tip de organizare interioară, ar fi utilă, poate, enumerarea unor elemente la care se vor raporta componentele ulterioare ale spațiului arhitectural, componente ce ar putea relaționa între ele conducând la nuclee compoziționale complexe, rezultând o sinteză ideatică recognoscibilă, o imagine capabilă să treacă testul timpului.

Hereby the projects propose every time something else, considering the program, the context, the actual conditions of that particular house in that particular place, speculating on a theoretical, philosophical or conjectural level about architecture. These proposals dare to suggest an object capable in some way of showing what architecture could become.
The spatial-volumetric arrangement / composition should be preceded by fixing a compound of determined elements, inherent to architecture that is to be materialized. In some kind of inherent organization, the citation of the architectural space's future components could be useful. These components, that are already related to each other lead to complex compositional kernels. An ideational recognizable synthesis may appear, an image able to pass the test of time.

Autorul trebuie, în egala măsură, să se asigure de faptul că linia compoziţională aleasă, nu este pusă în dificultate (compromisă) de multitudinea variantelor, pentru ansamblul sau. Ideea unui anume fir ideatic conducător implică existenţa unei corespondenţe precise între programul de arhitectură, destinaţia spaţiului, şi limbajul în care acestea sunt transpuse în proiect.

Compunerea spaţial-volumetrică nu lasă loc de greşeală, cu toate că spaţiu pentru erori ar trebui să încapă. Când vorbim despre greşeală, ne gândim la partea funcţională, constructivă şi formală a arhitecturii, în timp ce eroarea ar putea fi definită de transgresia posibilă către un nou semnificat. Se poate spune chiar că procesul se aseamănă procedeelor definite de mişcarea Dadaistă şi Suprarealism - ce din compunerea unor elemente altfel asociate, au generat semnificaţii neaşteptate. În acelaşi timp arhitectura produce obiecte ce trăiesc în spaţiul urban şi/sau în peisaj, prezente, percepute ca parte integrantă a scenografiei de ansamblu, fie ea o imagine diversă. De aceea, merită accentuate anumite elemente pentru ca ele să devină vizibile. Altfel spus, acelaşi cadru poate găzdui arhitecturi în care pereţi, stâlpi, sunt forţaţi să piardă din corporalitatea lor sau sunt obligaţi să acuze masivitatea lor din dorinţa de exprimare a unei idei. Pare că acest tip de comportament îşi are rădăcinile încă din perioada gotică sau a renaşterii: „la pittura e cosa mentale"- spunea Leonardo da Vinci definind, poate pentru prima oară, conceptul în artă. Caracterul expresiei arhitecturale tinde spre o anume claritate - claritatea – Le Corbusiană – exprimând în acelaşi timp forţa unei afirmaţii exclusiviste – regăsite de unii în poezia vreunui vers, sau de alţii în asocieri de limbaj radical.

Equally, the author should ensure that the compositional line he has chosen is not being put into difficulty (compromised) by the multitude of alternatives, for the greater whole. The idea of an ideational leading clue of the project implies a precise correspondence between the architectural program, the space destination and the language, in which they are being implemented into the project.

The spatial-volumetric arrangement leaves no room for mistakes, even if it may be expected. When one is thinking about mistakes one has to consider the functional, constructive and formal asset of the architecture, while the mistake could be defined by the possible overthrust towards a new concept. One may even say that the very process resembles the methods used by the Dada-Movement and Superrealism, in which the arrangement of associated elements has generated unexpected meanings. At the same time architecture give rise to objects that abide in the urban fabric and/or into the landscape, objects seen as integral parts of the whole or as peculiar / particular entities. This is the reason for the emphasis of some elements in order to make them visible. In other words, the same circumstances could lead to architectural objects in which the walls or columns are forced to lose their massiveness, or, on the contrary, they are forced to assert it in order to promote an idea. It seems that this kind of behaviour has its roots in the gothic period or renascence. The character of the architectural expression tends towards a certain clarity - clarity - by Le Corbusier - expressing in the same time the force of an exclusive allegation - traced by some in poetry, or by others in his radical language.

Kreuzberg Tower, John Hejduk
Sursa / *Source:* http://www.wikiwand.com/de/Internationale_Bauausstellung_1987

Văzută ca un ansamblu de corpuri, din prisma unei relaţii ce asociază elemente plastice şi spaţiale, forma arhitecturală pare să fie rezultanta a două modalităţi de abordare: în chip apolinic - al ordinii sau, la polul opus al raţionamentului, dionisiac, al dezordinii. Primul invocă categoriile stabile, ale închiderii, ale simplităţii, cel de-al doilea apelează la lumea mobilă, a deschiderilor, şi a complexităţii.

Seen as an ensemble of many parts, in terms of a relationship that associates plastic and spatial elements, the architectural form appears to be the result of two approaches: the Apollonian approach - of order or, on the opposite side of reasoning, the Dionysian approach - of disorder. The first one relies on stability, enclosure, simplicity, the second resort to the dynamic world, to the openings and complexity.

Hermitage Rotterdam, Lebbeus Woods
Sursa / *Source:* https://en.wikipedia.org/wiki/Lebbeus_Woods#/media/File:Rotterdam_Woods_01.JPG

Ordinea face apel la greutate, evoca noțiuni ce gravitează în jurul unui centru care dă sens ansamblului; dezordinea este rezultatul unei forțe centrifuge care disipă materia în nuclee de prezență sensibilă și în care este anulată orice posibilitate de percepție a unui principiu de organizare.

Order needs gravity, evokes notions that revolve around a center that gives meaning to the assembly; disorder is the result of centrifugal forces that dissipate the matter in many cores. Within these cores of sensitive presence any perception possibility of some kind of organizing principle gets cancelled.

Exprimarea în arhitectură a oricăruia dintre principiile sus-menționate nu implică procedee consacrate, care să denote o anumită intenție de compoziție. Dar ambele necesită o tenacitate în alegeri formale, cu o anume repetabilitate a raționamentului pe diversele paliere ale procesului de concepție. De aceea nu se poate vorbi despre o ordine sortită staticului, așa cum nu se poate spune că există un anume sistem de generare al dezordinii formale. Dezordinea indiferentă nu e purtătoare de semnificație, pentru că un sistem concertat (dezordonat) ar trebui să fie capabil să comunice o finalitate haotică, în care turbulența formei să evoce o atare dezordine ancestrală - rezultat al imensei energii vitale care l-a generat.

Perioada pe care o traversăm se grăbește să afirme crezul său tehnologic, direcție ce face zilnic noi prozeliți și care confirmă, de altfel, o nouă realitate – în contrast cu relativismul secolului trecut. Astfel, arhitectura devine tot mai spectaculară, într-o continuă încercare de a fi cât mai inovativă și strălucită ca imagine. Edificiul apare divizat astfel, între două realități ce nu comunică: un interior ce corespunde logicii spațiale și constructive și un exterior ce se oferă în dialog cu vecinătatea sa imediată și cu orașul, într-un limbaj convențional - altfel spus, o ieșire iscusită dintr-o stare de dificultate artistică.

Concepția arhitectură egal artă, o artă ce face să rezoneze locul căruia îi este destinată, reușește să atragă „non locurile" în aceeași realitate contemporană. Eroismul golului, amintit cândva de Manfredo Tafuri drept unica alternativă posibilă la nihilismul difuz contemporan, pare astăzi, mai mult ca oricând, incapabil de a se face remarcat, cunoscut fiind declinul spiritului critic și triumful legilor eficienței economice - paradigma absolută.

The architectural expression of any of the above mentioned principles do not involve consecrated processes, able to denote the intent of the composition. However, they need some kind of tenacity in their formal choices, with a certain reproducibility of the very reasoning in charge of the various levels of the design process. Therefore, one cannot talk about an order intended exclusively the static, as one cannot say that there is some kind of generation system of formal disorder. The indifferent disorder is trivial, because a focused system (disordered) should be capable of communicating a certain chaotic finality, in which the turbulence of the form has to evoke an actual ancestral disorder - a result of the immense vital energy which caused it.

The period we are going through is quick to affirm its pure technological belief, a trend that sets everyday new proselytize and that, in fact, sets a new reality - in contrast to the last century relativism. Thus, the architecture becomes more and more spectacular, in a continuous attempt to be more innovative and more brilliant through its image. The building appears thus divided between two realities that do not communicate: an interior corresponding to the spatial and constructive logic, and an exterior that opens the dialogue with its immediate neighbourhood and the city, in a conventional language - in other words, a skilled exit from a stage of artistic difficulty. The concept architecture = art, an art that resonates with the place in which it is being inserted, manages to attract "non-places" in the same contemporary reality. The Heroism of the void, formerly mentioned by Manfredo Tafuri as the only possible alternative to the diffuse contemporary nihilism, seems today, more than ever, unable to shine, knowing the decline of the critical spirit and the economically efficient laws - absolute paradigm.

Post Office, Michael Graves
Sursa / *Source:*
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/db/Post_office_in_celebration.JPG/500px-Post_office_in_celebration.JPG

Astăzi edificiul nu mai este un volum – cum și-l imagina cândva Leon Batista Alberti; după ce a trecut prin etapa "mașina de locuit", cum și-a dorit-o arhitectura modernă, construcția a devenit în zilele noastre, un corp imaterial, icon telematic, fără substanță, doar pură informație, pierdut în universul fluxurilor simbolice de care vorbea cândva Paul Virilio. Orice ar fi devenit, edificiul de arhitectură azi, pare a fi cu siguranță apariția unei entități, a unei prezențe unanim recunoscute, ceva ce îl transformă într-o existență unică pe înțelesul comunității actuale.

Today the edifice is no longer a volume - as imagined once by Leon Batista Alberti; after passing through the stage "machine for living", as pictured by the modern architecture, construction has become nowadays an immaterial item, a telematics icon, insubstantial, just pure information, lost in the universe of symbolic streams as Paul Virilio once stated. Whatever it became, the architectural edifice today seems to be definitely the appearance of an entity, of a universally recognized presence, something that makes it a unique existence, understandable for the current community.

Bibliografie / *Bibliography*

ADORNO, Theodor, *Teoria Estetică,* Editura Paralela 45, București, 2005
KRIER Rob, *Architectural composition*, Ed. Axel Menges, 2010
LANGLOIS, Giacomo, *Trattato della pittura di Lionardo da Vinci*, Paris, 1651.
LUCAN, Jacques, *Composition, non-composition: architecture et théories, XIXe-XXe siècles*, Ed. PPUR presses polytechniques, 2009